

ZACHOWEK

PORADNIK

Suwałki 2024

1. Co to jest zachówek i kto jest do niego uprawniony?

Spadkodawca, sporządzając testament, może zdecydować, że do spadku po nim powoła tylko niektóre osoby z kręgu najbliższej rodziny lub też zupełnie osobą obcą, pomijając przy tym, np. małżonka, dzieci czy wnuki. W takiej sytuacji najbliższym należy się od spadkobierców zachówek. Prawo do zachowku jest roszczeniem majątkowym skierowanym do obdarowanego czy obdarowanych w testamencie, mającym zapewnić najbliższemu choć częściową rekompensatę ich interesów. Przedmiotem zachowku jest wierzytelność pieniężna.

Uprawnionymi do zachowku są:

- zstępni, czyli rodzice zmarłego, a gdyby nie przeżyły spadkodawcy, to wnuki i prawnuki;
- małżonek;
- rodzice spadkodawcy, ale tylko gdyby byli uprawnieni do spadku z ustawy (oznacza to, że jeżeli spadkodawca pozostawił dzieci i żonę, to rodzice nie mają prawa występować o zachówek; mogliby, gdyby spadkodawca nie pozostawił po sobie zstępnych – dzieci, wnuków – i na podstawie ustawy majątek dziedziczyłyby żona wraz z rodzicami).

Do zachowku nie są uprawnione:

- osoby, które uznane zostały za niegodne dziedziczenia;
- małżonkowie pozostający w separacji orzeczonej sądem;
- osoby, które odrzuciły spadek;
- osoby, które zostały wydziedziczone w testamencie (czyli pozbawione zachowku).

UWAGA!

Nie należy się zachówek także w razie zrzeczenia się go w umowie zawartej w formie notarialnej z samym spadkodawcą, a więc jeszcze za jego życia. Zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje również potomstwo zrzekającego się, chyba że w umowie ze spadkobiercą postanowiono inaczej.

2. Sposób obliczania zachowku

Z zasady uprawnionemu do zachowku przysługuje połowa tego, co dany członek rodziny otrzymałby, gdyby nie było testamentu. Jeśli jednak osoba, której przysługuje prawo do zachowku, jest trwale niezdolna do pracy albo małoletnia – może otrzymać zachówek w wysokości 2/3 udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym.

Przy ustalaniu udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczania zachowku uwzględnia się także spadkobierców niegodnych oraz spadkobierców, którzy spadek odrzucili, natomiast nie uwzględnia się spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia albo zostali wydziedziczeni.

Podstawą do obliczenia zachowku będzie tzw. czysta wartość spadku (wartość spadku po odliczeniu od niego długów spadkowych). Przy obliczaniu zachowku nie

uwzględnia się zapisów zwykłych i poleceń, natomiast dolicza się, stosownie do przepisów poniższych, darowizny oraz zapisy windykacyjne dokonane przez spadkodawcę. Wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili ustalania zachowku. Wartość przedmiotu zapisu windykacyjnego oblicza się według stanu z chwili otwarcia spadku, a według cen z chwili ustalania zachowku.

Przykład:

Zmarły spadkodawca Jan miał dwóch synów: Szymona i Tadeusza. Cały swój majątek (600 tys. PLN) zapisał w testamencie wyłącznie Tadeuszowi. Tym samym drugiemu synowi, Szymonowi, będzie należał się zachówek w wysokości 150 tys. PLN z uwagi na to, że gdy by spadkodawca Jerzy nie zostawił testamentu, to dziedziczyłby on z ustawy 300 tys. PLN (1/2 z 600 tys. PLN = 300 tys. PLN).

3. Darowizny na poczet zachowku

Ustalając zachówek, należy określić wartość spadku, od którego będzie on wyliczany. Na tę wartość składa się nie tylko to, co spadkodawca pozostawił w chwili śmierci, ale uwzględnia się co do zasady także wartość darowizn i zapisów windykacyjnych uczynionych przez spadkodawcę. Przy doliczaniu należy pamiętać o następujących zasadach:

1. Przy obliczaniu zachowku nie dolicza się do spadku drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych (np. kompletu garnków czy innego prezentu na święta, urodziny czy imieniny) ani tych dokonanych przed więcej niż 10 laty, licząc wstecz od otwarcia spadku (śmierci spadkodawcy), darowizn na rzecz osób niebędących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku. Darowizny dokonane na rzecz osób będących spadkobiercami uprawnionymi do zachowku podlegają zaliczeniu bez względu na to, kiedy zostały dokonane, np. wartość działki darowanej przez ojca synowi przed 14 laty będzie ustalana na poczet zachowku, natomiast pieniądze przekazane konkubinie na kupno domu przed 11 laty już nie.
2. Przy obliczaniu zachowku należnego zstępnemu (dziecku, wnukowi) nie dolicza się do spadku darowizn uczynionych przez spadkodawcę w czasie, kiedy nie miał zstępnych (przed urodzeniem dzieci). Nie dotyczy to jednak sytuacji, gdy darowizna została uczyniona na mniej niż 300 dni przed urodzeniem się zstępnego.
3. Przy obliczaniu zachowku należnego małżonkowi nie dolicza się do spadku darowizn, które spadkodawca uczynił przed zawarciem z nim małżeństwa.
4. Wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili ustalania zachowku. Wartość przedmiotu zapisu windykacyjnego oblicza się według stanu z chwili otwarcia spadku, a według cen z chwili ustalania zachowku.

Zapis windykacyjny oraz darowiznę dokonane przez spadkodawcę na rzecz uprawnionego do zachowku zalicza się na należny mu zachówek. Jeżeli uprawnionym do zachowku jest dalszy zstępny spadkodawcy (np. wnuk), zalicza się na należny mu

zachówek także zapis windykacyjny oraz darowiznę dokonane przez spadkodawcę na rzecz jego wstępnego (np. jego ojcu).

Jeżeli uprawnionym do zachowku jest zstępny spadkodawcy, zalicza się na należny mu zachówek poniesione przez spadkodawcę koszty wychowania oraz wykształcenia ogólnego i zawodowego, o ile koszty te przekraczają przeciętną miarę przyjętą w danym środowisku (w praktyce mogą być wątpliwości, jakie wykształcenie i w jakim środowisku przekracza się ową przeciętną miarę lub nie).

Orzecznictwo w sprawie darowizn podlegających zaliczeniu na poczet zachowku

- A. Na poczet zachowku nie dolicza się darowizn dokonanych przed więcej niż dziesięciu laty na rzecz osób niebędących spadkobiercami ani uprawnionymi do zachowku (art. 994 § 1 k.c.). *A contrario* należy przyjąć, że podlegają zaliczeniu darowizny uczynione na rzecz spadkobierców lub uprawnionych do zachowku bez względu na datę ich dokonania (wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 1 czerwca 2004 roku, sygn. akt I ACa 285/2004).
- B. Prawidłowa wykładnia art. 994 par. 1 k.c. powinna być taka, że niemożność doliczania do spadku po upływie dziesięciu lat, licząc wstecz od śmierci spadkodawcy, dotyczy tylko darowizn, które dokonane były na rzecz osób obcych niebędących ani spadkobiercami, ani uprawnionymi do zachowku (wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 12 listopada 1996 roku, I ACr 308/96).

4. Sądowe dochodzenie roszczeń z tytułu zachowku

W sytuacji gdy osoba zobowiązana do wypłaty zachowku nie chce tego uczynić, możemy wystąpić do sądu z pozwem o wypłacenie zachowku.

Wzór pozwu o zachowek

Suwałki, 12 października 2023 r.

Sąd Rejonowy w Suwałkach
I Wydział Cywilny
ul. Waryńskiego 45
16 – 400 Suwałki

Powód:

Andrzej Halecki
PESEL 77121229726
zam. ul. Konieczna 34/56, 16-400 Suwałki
tel. 888 999 000

Pozwana:

Karolina Matulewicz
ul. Jabłeczna 34
16-400 Suwałki

Wartość przedmiotu sporu: 60 tys. PLN

Pozew o zachowek

Działając w imieniu własnym, wnoszę o:

1. zasądzenie od pozwanej Karoliny Matulewicz na rzecz powoda Andrzeja Haleckiego kwoty 60 tys. PLN tytułem zachowku po zmarłym Stanisławie Haleckim wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wymagalności do dnia zapłaty;
2. dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z dokumentów dołączonych do niniejszego pozwu na fakty w nich wskazane;
3. zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda kosztów procesu według norm przepisanych;
4. przeprowadzenie rozprawy także pod nieobecność powoda;
5. dołączenie do sprawy akt Sądu Rejonowego w Suwałkach w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po Stanisławie Haleckim, sygn. akt: Ns 56/2011.

Uzasadnienie

Andrzej Halecki, ostatnio zamieszkały w Suwałkach przy ul. Koniecznej 34/56, zmarł dnia 1 grudnia 2010 roku.

Dowód: akt zgonu spadkodawcy

Spadkodawca pozostawił testament, w którym jedynym spadkobiercą uczynił córkę Karolinę Matulewicz. Na podstawie testamentu Sąd Rejonowy w Suwałkach postanowieniem z dnia 10 września 2011 roku stwierdził, że cały spadek po zmarłym nabyła pozwana Karolina Matulewicz.

Dowód: akta Sądu Rejonowego w Suwałkach w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po Stanisławie Haleckim, sygn. akt: Ns 56/2011

Gdyby zmarły nie sporządził testamentu, do spadku uprawnieni byłiby z ustawy: pozwana Karolina Matulewicz z domu Halecka – córka, oraz powód Andrzej Halecki – syn. Każdy ze spadkobierców uprawniony byłby do 1/2 spadku.

*Dowód: odpis skrócony aktu małżeństwa Karoliny Matulewicz
odpis skrócony aktu urodzenia Andrzeja Haleckiego*

W skład spadku wchodzi lokal stanowiący odrębną własność położony w Suwałkach przy ul. Koniecznej 34/56. Jego wartość, według cen transakcji na rynku lokalnym z ostatniego kwartału, wynosi 240 tys. PLN. Ze względu na wartość nieruchomości powód, zgodnie z art. 991 § 1 kodeksu cywilnego, jest uprawniony do otrzymania od pozwanej tytułem zachowku 1/2 wartości spadku należnego mu z ustawy, tj. 60 tys. PLN (słownie złotych sześćdziesiąt tysięcy). Powód nie otrzymał od spadkobierczyni darowizn zaliczanych na poczet zachowku.

Powód, pismem z dnia 20 września 2023 roku, wezwał listem poleconym pozwaną do zapłaty zachowku, lecz wezwanie pozostało bez odpowiedzi.

Dowód: odpis pisma w wezwaniem do zapłaty zachowku wraz z dowodem nadania

W związku z tym konieczne okazało się dochodzenie roszczeń na drodze sądowej.

*Andrzej Halecki
(własnoręczny podpis)*

Załączniki:

1. odpis skrócony aktu zgonu;
2. odpis skrócony aktu małżeństwa Karoliny Matulewicz;
3. odpis skrócony aktu urodzenia Andrzeja Haleckiego;
4. odpis pisma w wezwaniem do zapłaty zachowku wraz z dowodem nadania
5. odpis pisma i załączników;
6. dowód uiszczenia opłaty za pozew.

UWAGA:

- powództwo z tytułu dziedziczenia, zachowku, jak również z tytułu zapisu, polecenia oraz innych rozrządzeń testamentowych wytacza się wyłącznie przed sąd ostatniego miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy, a jeżeli miejsca jego zwykłego pobytu w Polsce nie da się ustalić, przed sąd miejsca, w którym znajduje się majątek spadkowy lub jego część;
- jeśli wartość przedmiotu sporu jest niższa niż 100 tys. PLN, to pismo wnosimy do Sądu Rejonowego, który jest właściwy ze względu na miejsce zamieszkania spadkodawcy przed jego śmiercią;

- jeśli natomiast wartość przedmiotu sporu jest wyższa niż 100 tys. PLN, to pismo wnosimy do sądu okręgowego właściwego ze względu na ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy (możemy je wysłać listem poleconym lub złożyć osobiście w biurze podawczym, które znajduje się w sądzie);
- we wniosku należy wskazać wartość przedmiotu sporu, a jest nią wartość udziału spadkowego, który przypada osobie pozwanej; zależy od tego opłata za pozew, która będzie wynosić 5% wartości przedmiotu sporu – opłat można dokonywać znakami sądowymi (kupujemy je w kasie sądu lub we wpłatomacie i naklejamy na pierwszą stronę pisma), przelewem bankowym (wygenerowany elektronicznie i wydrukowany dowód wpłaty dołączamy do pisma) albo gotówką na poczcie (dowód opłaty dołączamy do pisma);
- wniosek możemy wysłać listem poleconym lub złożyć osobiście w biurze podawczym, które znajduje się w każdym sądzie;
- wniosek składamy w takiej ilości egzemplarzy, ilu jest uczestników postępowania; do tego należy dołożyć jedno pismo dla sądu (warto również sporządzić jeden egzemplarz dla siebie i zatrzymać go w domu).

5. Przedawnienie możliwości żądania zachowku

Roszczenia uprawnionego z tytułu zachowku oraz roszczenia spadkobierców o zmniejszenie zapisów zwykłych i poleceń przedawniają się z upływem lat pięciu od ogłoszenia testamentu. Roszczenie przeciwko osobie obowiązanej do uzupełnienia zachowku z tytułu otrzymanego od spadkodawcy zapisu windykacyjnego lub darowizny przedawnia się z upływem lat pięciu od otwarcia spadku (śmierci spadkodawcy). W sytuacji gdy roszczenie o zachówek nie zostanie dobrowolnie zrealizowane przez osoby zobowiązane, uprawniony może żądać jego realizacji przed sądem. Właściwym sądem jest sąd ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy.

Po upływie terminu o wypłatę lub uzupełnienie zachowku, spadkobierca, który miał obowiązek wypłacić zachówek, może odmówić wypłaty, a uprawniony do zachowku praktycznie nie będzie miał już żadnej możliwości jego żądania. W pewnych sytuacjach bieg przedawnienia ulega zawieszeniu albo przerwaniu.

Bieg przedawnienia nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zawieszeniu:

1. co do roszczeń, które przysługują dzieciom przeciwko rodzicom – przez czas trwania władzy rodzicielskiej;
2. co do roszczeń, które przysługują osobom niemającym pełnej zdolności do czynności prawnych przeciwko osobom sprawującym opiekę lub kuratelę – przez czas sprawowania przez te osoby opieki lub kurateli;
3. co do roszczeń, które przysługują jednemu z małżonków przeciwko drugiemu – przez czas trwania małżeństwa;
4. co do wszelkich roszczeń, gdy z powodu siły wyższej uprawniony nie może ich dochodzić przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw danego rodzaju – przez czas trwania przeszkody;
5. co do roszczeń objętych umową o mediację – przez czas trwania mediacji;

6. co do roszczeń objętych wnioskiem o zawezwanie do próby ugodowej – przez czas trwania postępowania pojednawczego

Przedawnienie względem osoby, która nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, nie może skończyć się wcześniej niż z upływem lat dwóch od ustanowienia dla niej przedstawiciela ustawowego albo od ustania przyczyny jego ustanowienia. Jeżeli termin przedawnienia jest krótszy niż dwa lata, jego bieg liczy się od dnia ustanowienia przedstawiciela ustawowego albo od dnia, w którym ustała przyczyna jego ustanowienia. Powyższe zasady stosuje się odpowiednio do biegu przedawnienia przeciwko osobie, co do której istnieje podstawa do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia.

Bieg terminu przedawnienia ulega przerwaniu:

1. przez każdą czynność przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń danego rodzaju albo przed sądem polubownym, (oczywiście czynność ta musi dotyczyć naszego do chodzenia zachowku);
2. przez uznanie roszczenia przez osobę, przeciwko której roszczenie przysługuje (osoba, która ma wypłacić zachówek uzna nasze żądanie);

Po każdym przerwaniu przedawnienia biegnie ono na nowo.

Poradnik wydany przez Centrum Aktywności Społecznej PRYZMAT

ul. Noniewicza 91, 16 – 400 Suwałki, tel./fax 87 565 02 58

e-mail: pryzmat@pryzmat.org.pl www.pryzmat.org.pl

Zadanie z zakresu administracji rządowej, finansowane ze środków budżetu państwa przekazanych przez Miasto Suwałki.

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI
www.ms.gov.pl

